

Szakmai Beszámoló

A Nemzeti Kulturális Alap által támogatott 3511/03736 azonosító szám alatt nyilvántartásba vett A CÉHTÖRTÉNETI GYŰJTMÉNY 3 LEGRÉGEBBI DARABJÁNAK A RESTAURÁLÁSÁRA című pályázat szakmai teljesítése

A pályázaton 300.000 Ft támogatást kapott intézményünk, így az eredeti tervtől eltérően nem 3, hanem 2 dokumentumot sikerült restauráltatnunk.

A Veszpermi vásárműves- és szűrszabó céh rendszabása, 1706 (70.135.1ltsz) és a Veszpermi tobakos céh jegyzőkönyve, 1692. (70.1321.1 ltsz) dokumentumok restaurálása (317500 Ft értékben) sikeresen megtörtént. A restaurált domumentumokat új, savmentes, egyedileg készített tároló dobozban tároljuk, fektetve, az Adattár lemezszekrényében.

A restaurált dokumentumok elhelyezése, 2013. szeptember.
Laczkó Dezső Múzeum, Adattár

A restaurált dokumentumok elhelyezése, 2013. szeptember.
Laczkó Dezső Múzeum, Adattár

A restaurált dokumentumokat a Nyitott műhely című, a restaurátori munkát bemutató szakkiállításban mutatjuk be. A kiállítás 2013. november 5. és 2014. február 16. között lesz látogatgató, a Laczkó Dezső Múzeum 2. emeleti kiállítótermében.

A megtisztított és restaurált dokumentumok egésze alkalmas arra, hogy a műtárgyvédelmi szempontok betartásával digitalizáljuk ezeket, ami meg is történt a múzeumi fényképész bevonásával. Így a kutatók számára könnyebben elérhető az anyag.

Köszönjük a tisztelt kuratórium támogatását, nagy öröm számunkra, hogy ha apró lépésekben is, de az országosan is egyedülálló céhtörténeti domumentumok gondozása folyamatos.

Veszprém, 2013. szeptember 27.

Mészáros Veronika
Mészáros Veronika
Laczkó Dezső Múzeum
igazgatóhelyettes

Szakmai Beszámoló

A Nemzeti Kulturális Alap által támogatott 3511/03736 azonosító szám alatt nyilvántartásba vett A CÉHTÖRTÉNETI GYŰJTMÉNY 3 LEGRÉGEBBI DARABJÁNAK A RESTAURÁLÁSÁRA című pályázat szakmai teljesítése

A pályázaton 300.000 Ft támogatást kapott intézményünk, így az eredeti tervtől eltérően nem 3, hanem 2 dokumentumot sikerült restauráltatnunk.

A Veszpermi vásárműves- és szűrszabó céh rendszabása, 1706 (70.135.1ltsz) és a Veszprémi tobakos céh jegyzőkönyve, 1692. (70.1321.1 ltsz) dokumentumok restaurálása (317500 Ft értékben) sikeresen megtörtént. A restaurált domumentumokat új, savmentes, egyedileg készített tároló dobozban tároljuk, fektetve, az Adattár lemezszekrényében.

A restaurált dokumentumok elhelyezése, 2013. szeptember.
Laczkó Dezső Múzeum, Adattár

A restaurált dokumentumok elhelyezése, 2013. szeptember.
Laczkó Dezső Múzeum, Adattár

A restaurált dokumentumokat a Nyitott műhely című, a restaurátori munkát bemutató szakkiallításban mutatjuk be. A kiállítás 2013. november 5. és 2014. február 16. között lesz látogató, a Laczkó Dezső Múzeum 2. emeleti kiállítótermében.

A megtisztított és restaurált dokumentumok egésze alkalmas arra, hogy a műtárgyvédelmi szempontok betartásával digitalizáljuk ezeket, ami meg is történt a múzeumi fényképész bevonásával. Így a kutatók számára könnyebben elérhető az anyag.

A pályázati beszámoló honalponkon, a www.vmmuzeum.hu oldalon, a Pályázatok menüpontban, az NKA címszó alatt található meg.

Köszönjük a tisztelt kuratórium támogatását, nagy öröm számunkra, hogy ha apró lépésekben is, de az országosan is egyedülálló céhtörténeti domumentumok gondozása folyamatos.

Veszprém, 2013. szeptember 27.

Mészáros Veronika
Laczkó Dezső Múzeum
igazgatóhelyettes

Restaurálási dokumentáció

Veszprémi tobakos céh jegyzőkönyve,
céhtörténeti gyűjtemény, 1692.
Lt.sz. 70.1321.1.

Dokumentum

Tulajdonos: Laczkó Dezső Megyei Múzeum, Adattár

Címe: Veszprémi tobakos céh jegyzőkönyve, céhtörténeti gyűjtemény, lt.sz. 70.1321.1.

Kora: 1692.

Megnevezése: Egészbőr kötésű, papírtáblás, kézirat, valódi bordára fűzött, feszthátas kötés vaknyomásos díszítéssel, türkizkék szalaggal.

Méretei: 20,5cm*30cm*1,5cm

A dokumentum állapota restaurálás előtt

A könyvet borító melegbarna bőr (feltehetően növényi cserzésű kecskebőr) felülete szennyezett, a bőr kiszáradt, elválk a kötéstől és a tábláktól. A vaknyomás árkaiban vastagabb réteg szennyeződés gyűlt össze az idők során. A borításon a sarkoknál és a sapkánál fejnél és lábnál vannak kisebb hiányok, illetve a gerinc és könyvtest alsó felén, a háttáblán látható nagyobb hiány. A bőr barkafelülete több helyen kopott, alatta a világosabb húsoldal színe látható. A sarkaknál a borítóbőr összeszáradása, és a használatból eredő mechanikai sérülések miatt kisebb darabok hiányoznak. A kötő szalagok elvesztek, csak egy szalag maradt meg, mert be volt csomózva a táblába, a többinek töredéke sem maradt meg.

A könyvtáblák rossz minőségű merített kartonból készültek. A bőrborítástól teljesen elválk.

A könyvtest nyolc ívből áll. Betáblázó csíknak egy-egy merített papír csíkot tettek be az első és utolsó ívfűzet elé. A nyolc ívfűzet négy kenderzsinig bordára, végigfűzve, fejnél és lábnál hurokkötővel készítették el. A zsinig végét csak szétsodorták, de nem bojtolták ki, majd a betáblázó csíkra ragasztották le.

A könyvtest anyaga gyengén enyvezett merített papír, vízfoltok láthatóak rajta, használatból eredő humán szennyeződések (zsíros nyomok alapszéleken), és a sarkokon kisebb hiányok. A könyvtest első fele nagyon gyűrődött, nagyon gyengén enyvezett a papír.

Az írás feltehetően vasgallusz tintával készült, nem oldódik vízben.

Fényképek restaurálás előtt

A könyv restaurálás előtt.

A könyv restaurálás előtt. Gyűrött, szennyezett könyvtest, hiányos borítóbőr.

Hiányok fejnél a sapkánál.

Gyenge, kiszakadt fűzés, mállékony lapok.

Restaurálási terv

Az kötet konzerválásának, restaurálásnak célja annak használhatóvá (olvashatóvá, kiállíthatóvá) tétele, további állapotromlásuknak megelőzése, szem előtt tartva a restaurálás során követendő legkevesebb beavatkozás elvét (mind technikai megoldások, új anyag beépítése, mind vegyszeres kezelések terén) és a reverzibilitás elvét (a kezelő anyagok ne károsítsák az eredetit, attól bármikor könnyen és sérülésmentesen eltávolíthatóak legyenek).

Beavatkozás: teljes restaurálás

A dokumentum állapotfelmérése alapján a következő restaurálási tervet javaslom:

- írásos és fotó-dokumentáció készítése a restaurálást megelőző állapotokról
- lapszámozás készítése, kötés szétbontása
- száraztisztítás ecsettel, radírszivaccsal, latexradírral
- tintavizsgálatok, szükséges esetén a tinták fixálása
- nedves tisztítás, savtalanítás, lúgos pufferosítás
- hiányok kézi papírontéssel kiegészítése, szakadások javítása japánpapírral
- préselés, utántenyezés Klucell G 2%-os etanolos oldatával
- kötéselemek tisztítása (bőr, borítóanyag), restaurált kötés elkészítése.
- savmentes mappa készítése
- írásos és fotó-dokumentáció készítése restaurálás közben, és a restaurálást követő állapotokról.

A restaurálás menete

- Írásos és fotó-dokumentáció készítése a restaurálást megelőző állapotokról.
- Az előzékek és a kötésbőr elvált egymástól, ahogy a táblák a borítóbőrtől is.

Könyvtest restaurálása:

- Az ívfüzetek fűzésének visszabontása, a kenderzsineg bordák leválasztása fűzőcérnával együtt.
- A lapokra bontott könyvtestet szárazon tisztítottam ecsettel, puha ronggyal, illetve latexradírral.
- Nedves tisztítás előkészítése: a tinták vízdoldhatási próbájának elvégzése. A halvány lila körpecsés tulajdonbélyegző is csak kevéssé oldódott vízben, többszöri, hátoldalról történő tamponálással halványítottam el. A szövegtörzs sötétbarnás, feketés színű, feltehetően vasgallusz tintája nem volt vízre érzékeny.
- Nedves tisztítás tiszta, hideg vízzel röviden áztatva, majd mosás zsíralkohol- szulfát vizes oldatában, végül négy öblítés.
- Savtalanítás és lúgos pufferanyag képzése kalcium- hidroxid (Ca(OH)_2) vizes oldatával. Ez a papírban található vízzel nem oldható savas bomlástermékeket közömbösíti, illetve lúgos kémhatású puffer anyagot képez a papír rostjai között és a papír felületén, ami hosszabb távon közömbösíti a környezet savas hatásait. A kezelőoldat kémhatása $\text{pH} = 10$ volt.
- Száradás levegőn.
- A hiányokat kézi papíröntéssel pótoltam, len, kender és pamut rostokból készített papírpéppel, amelynek a színét direkt papírszínezékekkel állítottam az eredetihez hasonlóra.
- Száradás után a lapokat újranedvesítve filcek között préseltem, majd Klucel M 4-5%-os etil-alkoholos oldatával utánenyveztem.
- A kisebb hiányokat előre öntött papírpéppel egészítettem ki.
- Az ívfüzetek összerendezése.
- A hiányzó betáblázó csíkokat kézzel öntött papírral helyettesítettem.
- Könyvtest fűzése az eredeti módszerrel, 4 bordára, hurokkötőkkel, végigfűzve. A bordák végét nem bojtoztam ki.
- Gerincenyvezés bőrenyvvvel, száradás után pedig a gerincet a bordaközökben vékony japánpapírral kasíroztam meg, búza- és rizskeményítő 2:1 arányú ragasztó keverékével.
- Könyvtáblák: a rossz minőségű savas táblák helyett új szürkelemzből készítettem táblát a könyvnek. A táblák nem derékszögben szabottak, a könyvtetshez, és az eredeti kötésbőrhöz igazodik.
- Betáblázás: a táblákat a betáblázó csíkra ragasztottam keményítővel. A könyvtest készen állt a kötés elkészítésére.

Kötésbőr restaurálása:

- A leválasztott kötésbőr húsoldalát mechanikusan tisztítottam csiszolópapír, wishab radír dörzsis felülete segítségével. Ragasztómaradványok nem voltak rajta, nyirkosítani nem kellett.
- A barkafelületet likkerrel tisztítottam meg. (100 ml desztillált víz, 10 g pataolaj, 10 g zsíralkohol- szulfát, 2,5 g lanolin, kevés szalicilsav alkoholban oldva.)

Kötés elkészítése:

- Az eredeti türkizkék szalag mintájára analógiát készítettem kézi szalagfűző eszköz, szálakra bontott gobelin fonal segítségével.
- A megtisztított borítóbőrt rápróbáltam a könyvtestre, majd a táblákon ceruzával bejelöltem a hiányok helyét. Az eredeti bőr összeszáradása, és a javítások miatt kisé megvastagodó gerinc miatt a borítóbőr gerince keskenynek bizonyult, vagy pedig a beütések nem esnek pontosan a tábla széléhez. Ezért a borítóbőrt gerincnél felvágtam. A gerinc széleségében, könyvtáblákra

kb. 5-5 cm-re nyúló bőr csíkot szabtam, aminek vékonyra serfeltem a szélét, hogy ne üssön át „lépcsőszerűen” a borítóbőr alól. A háttáblán az új alápótló bőr alja kiszélesedik, mivel ott az eredeti bőr nagyon szakadozott, hiányos, gyenge megtartású volt. A további kisebb hiányos felületekre, és az arctábla hosszmetzésének élére vékonyra serfelt bőr kiegészítéseket ragasztottam rizs- és búzakeményítő segítségével. A táblák sarkait új bőrrel vontam be.

- A borítóbőrt keményítővel puhítottam fel. Az első réteget csonttal lekentem a felületről, majd búza- és rizskeményítő 2:1 arányú ragasztó és kevés bőrenyv keverékével kentem le a felületet.

- A bőr felhúzása, beütések eligazgatása.

- Az új szövött szalagokat a megfelelő helyeken átvezettem a táblán, és bőrenyvvvel ragasztottam ki a táblák belső felületére a bőr beütésekre.

- Az előzékek kiragasztása a könyv nyitott állapotában, 90°-ban. Az előzékek száradásáig a könyvet ebben a pozícióban hagytam, és lenehezítettem a táblákat.

-A kisebb, kör alakú hiányokat barka oldal felől is kipótoltam. A hiányok méretére szabott kis bőrkorongokat, illetve bőrdarabkákat vágtam, és keményítővel ragasztottam be. A kopott barkafelületet, amely világosabb színével nagyon elüt a kötésbőr eredeti színétől, akvarell festékkel, szinte száraz ecseteléssel retusáltam.

- Száradás után a könyvtest bezárása, lenehezítése, vastag nemez között préselése.

A restaurált könyvnek egy nyitható, keménytáblás védő doboz készült. A könyvkötésből eltávolított eredeti bordát, fűzősineget, régi jelzet papírdarabkát, kötöző szalag töredéket, egy, a doboz belsejébe csúsztatható borítékban mellékelem.

Írásos és fotó-dokumentáció készült restaurálás közben, és a restaurálást követő állapotokról. A képek, dokumentáció a mellékelt dvd-n tekinthető meg.

Fényképek restaurálás közben

Száraztisztítás

Nedvestisztítás

Kézi papíröntéses kiegészítés.

Utánnenyvezés a papír jobb tartásáért.

Kijavított könyvtest.

Könyvtest fűzése.

A borítóbőr tisztítása likkerrel.

Hiányok a gerinc körül.

Hiánypótlás jelölése a betáblázott könyvtesten.

Szalagfűzés.

Az eredeti és az az alapján készített új szalagok

A kötésbőr retusálása barka oldal felől akvarell festékkel.

Fényképek restaurálás után

A restaurált kötet.

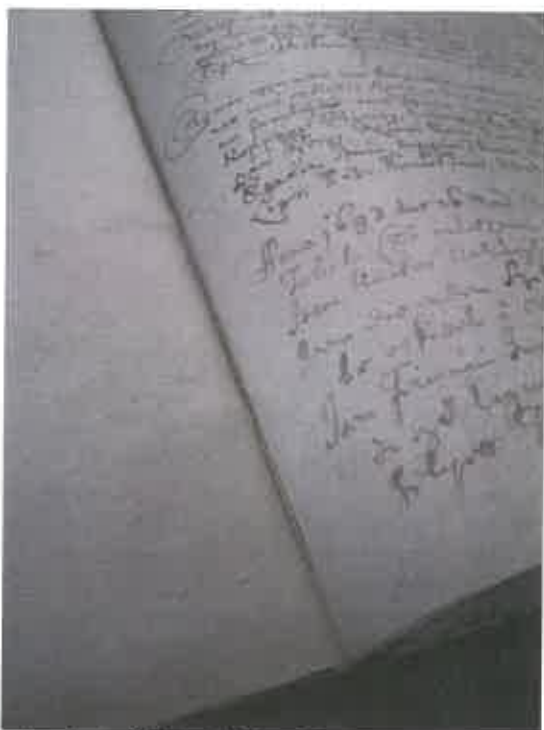
A restaurált kötet gerince.

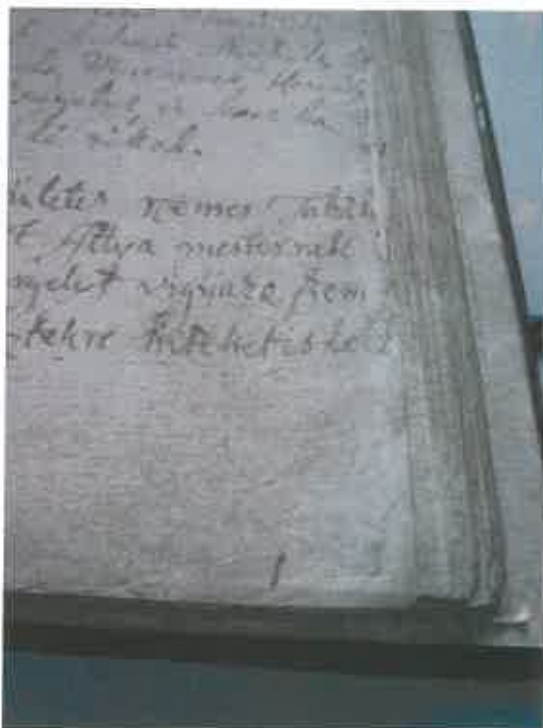
Az alápótoló és retusált sarkak.

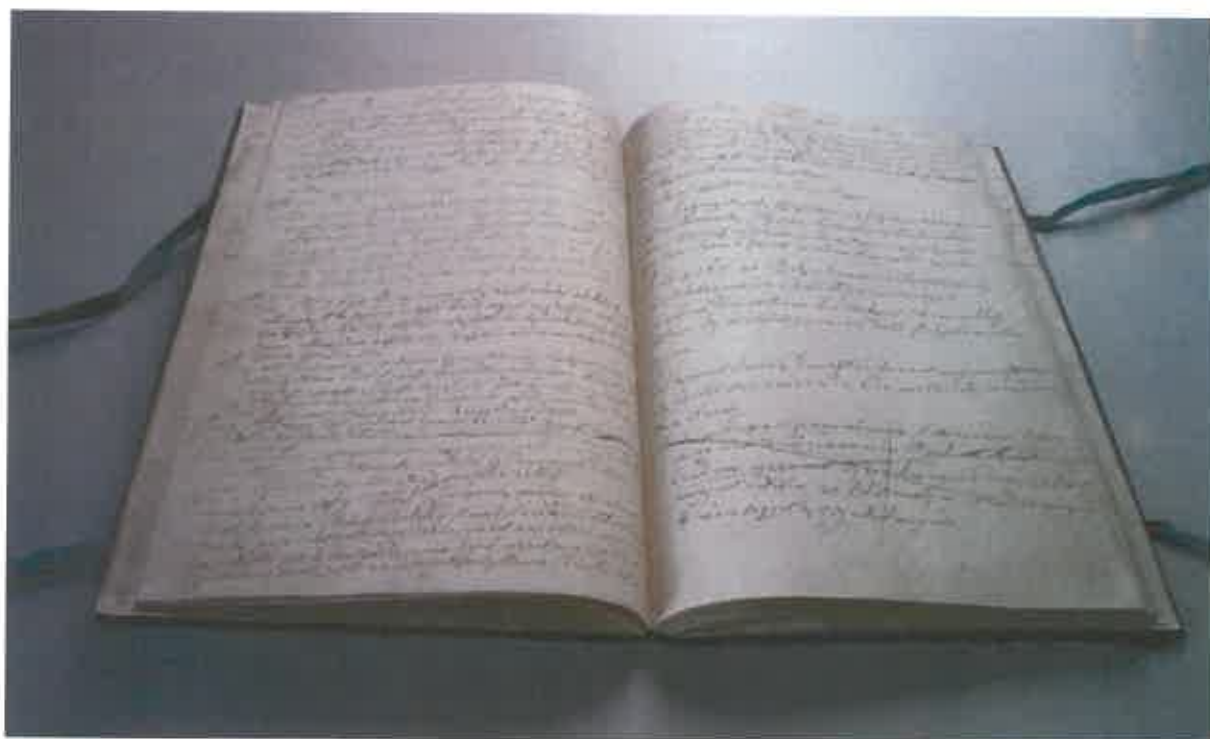
Új szalagok, retusált felület.

A fűzés végigfűzéssel készült.

Papírröntéses kiegészítés a lapok sarkain.

A restaurált kötet kinyitva.

A dokumentumot restaurálta

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Fa Lili Eszter'.

Fa Lili Eszter

könyvkötő
könyv- és papírrestaurátor

Alsóörs, 2013. szeptember 8.

Restaurálási dokumentáció

Veszprémi vásárműves- és szűrszabó céh rendszabása, céhtörténeti gyűjtemény, 1706.

Lt.sz. 70.135.1.

Dokumentum

Tulajdonos: Laczkó Dezső Megyei Múzeum, Adattár

Címe: Veszprémi vásárműves- és szűrszabó céh rendszabása, céhtörténeti gyűjtemény, Lt.sz. 70.135.1.

Kora: 1706.

Megnevezése: Egészbőr kötésű, papírtáblás, kéziratos, négy valódi bordára fűzött, feszthátas kötés vaknyomásos díszítéssel, sárga és piros szálból szőtt szalaggal.

Méretei: 19,5cm*30,5cm*1cm

A dokumentum állapota restaurálás előtt

A könyvet borító sötét színű (fekete) bőr (feltehetően növényi cserzésű kecskebőr) felülete fátyolosan szennyezett, a bőr kiszáradt, merev. A vaknyomás árkaiban vastagabb réteg szennyeződés gyűlt össze az idők során. A borításon több kisebb- nagyobb rovarrágás nyom látható, a lyukak a könyvtáblát is érintik. A bőr barkafelülete több helyen kopott, alatta a világosabb húsoldal színe látható. A sarkaknál a borító bőr összeszáradása, és a használatból eredő mechanikai sérülések miatt kisebb darabok hiányoznak. A borítón látható, merített papírból készült címke felülete szennyezett, kisebb hiányok vannak rajta. A kötő szalagok elvesztek, csak néhány kisebb szál látszódik a könyvtáblákon kívülről, viszont a beütés alól nagyobb (kb. 3 cm-es töredékek) kerültek elő.

A könyvtáblák merített papírlapokból voltak összekasírozva, feltehetően valamilyen csirizes alapú ragasztóval, amit nagyon vastagon kentek a papírokra, egészen morzsalékos állagú volt. A könyvtáblák emiatt viszonylag lazák, és puhák voltak, a teljes felületen kiragasztott előzékek megráncosodtak a tábla méretváltozásai/ nyirkosodás- kiszáradása miatt. A könyvtáblákat alkotó merített papírok gyengébb minőségű, barnás színű merített papírból készültek, hevenyészett méretei miatt a háttáblához kartonból vágott magasító/ táblavastagság kiegyenlítő csíkot ragasztottak be. A lapokon több helyen rovarrágás nyoma látszódik.

A könyvtest két ívből áll. Betáblázó csíknak korai nyomtatvány töredékét használták. Ezek liturgikus tartalmú, feltehetően ősnomtatvány töredékek. A fekete nyomtatott szövegben a vörös színű iniciálékat utólag, kézzel festették be, tintája valószínűleg vízdoldható. Az ívfüzetek első lapja funkcionált előzéknek, a betáblázó csíkot e mögé, az ívfüzetek néhány mm-en áthajtva ragasztotta az ívfüzet könyvtest felőli oldalára.

A két ívfüzet négy kenderzsineg bordára, végigfűzve, fejnél és lábnál hurokkötővel készítették el. A zsineg végét csak szétsodorták, de nem bojtolták ki, majd a betáblázó csíkra ragasztották le.

A könyvtestben egy felzetes pecsét nyoma látszódik. A felzet, és maga pecsét is elveszett.

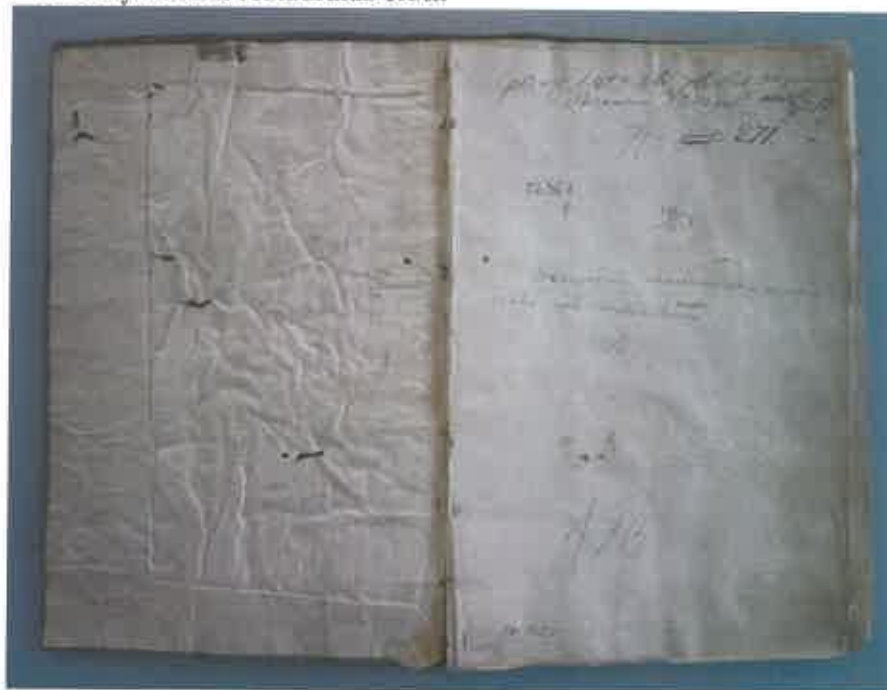
A könyvtest anyaga gyengén enyvezett merített papír, kisebb vízfoltok láthatóak rajta, használatból eredő humán szennyeződések (zsíros nyomok alapszéleken), és a sarkokon kisebb hiányok.

Az írás feltehetően vasgallusz tintával készült, nem oldódik vízben. Kék tintás régi jelzet, és lila bélyegzős tulajdonpecsét látható a kötet előzékein, ezek feltehetően vízre, és alkoholra is érzékenyek.

Fényképek restaurálás előtt

A könyvtáblák restaurálás előtt.

A meggyűrődött, szennyezett kiragasztott előzék, gyűrött lapszélek.

Fűzés és a betáblázó csíkok a belső oldalon.

Kiragasztott eredeti szalag töredéke.

Hiányok a borítóbőrön, széteső könyvttest.

A pecsét nyoma a könyvttestben.

Restaurálási terv

Az kötet konzerválásának, restaurálásnak célja annak használhatóvá (olvashatóvá, kiállíthatóvá) tétele, további állapotromlásuknak megelőzése, szem előtt tartva a restaurálás során követendő legkevesebb beavatkozás elvét (mind technikai megoldások, új anyag beépítése, mind vegyszeres kezelések terén) és a reverzibilitás elvét (a kezelő anyagok ne károsítsák az eredetit, attól bármikor könnyen és sérülésmentesen eltávolíthatóak legyenek).

Beavatkozás: teljes restaurálás

A dokumentum állapotfelmérése alapján a következő restaurálási tervet javaslom:

- írásos és fotó-dokumentáció készítése a restaurálást megelőző állapotokról
- lapszámozás készítése, kötés szétbontása
- száraztisztítás ecsettel, radírszivaccsal, latexradírral
- tintavizsgálatok, szükséges esetén a tinták fixálása
- nedves tisztítás, savtalanítás, lúgos pufferolás
- hiányok kézi papíröntéses kiegészítése, szakadások javítása japánpapírral
- préselés, utátenyvezés Klucell G 2%-os etanolos oldatával
- kötéselemek tisztítása (bőr, borítóanyag), restaurált kötés elkészítése.
- savmentes mappa készítése
- írásos és fotó-dokumentáció készítése restaurálás közben, és a restaurálást követő állapotokról.

A restaurálás menete

- Írásos és fotó-dokumentáció készítése a restaurálást megelőző állapotokról.
- Az előzékek szárazon felvehetőek voltak, a kötésbőr szárazon lefejthető volt a táblákról. A bőrhöz erősen, ezzel a durva, csirizes ragasztóval (feltehetően enyvet is keverték mellé) kötő lapokat enyhe nyirkosítással nem lehetett levenni, ezért lefejtettem. A bőr túlzott nedvesítése kerülendő volt, így is nagyon merev és vastag kötésbőrrel volt szó.

Könyvtest restaurálása:

- Az ívfüzetek fűzésének visszabontása, a kenderzsineg bordák leválasztása fűzőcérnával együtt.
- A könyvtáblákhoz fejnél- lábnál nagyon erősen ragadó középkori nyomtatványtöredék közepe mechanikusan felemelhető volt. Fejnél és lábnál a bőrbeütéseken sűrű, karboxi- metil-cellulóz vizes oldószeres ragasztóval (CMC) helyi nedvesítést kellett alkalmazni, ezzel később leválaszthatóvá váltak. Azonban a nedvesítés előtt radírral óvatosan szárazon megtisztítottam a felületeket, majd tintapróbákat végeztem: a nyomtatott fekete szín nem vízdoldható, de a piros, kézzel festett, kissé fényes felületű iniciálék azok. Ezeket az iniciálékat három rétegben, a rétegek között száradási időt hagyva 5-6%-os etil- alkoholban oldott poli-vinil- butiro-acetáttal (PVB) védtem le. A betáblázó csíkokat ezután nedvesen tisztítottam zsír-alkohol- szulfát (Evex) vizes oldatával, majd többszöri átöblítéssel. Száradás, préselés után hidroxil- propil cellulóz (Klucel M) etil-alkoholos 3-4% -os oldatával enyveztem újra őket. A betáblázó csíkokat nem egészítettem ki papíröntéssel, mivel a töredék széléig nyomtatott, csak a szakadásokat erősítettem meg japánpapírral és CMC vizes ragasztó kb. 15 %- os oldatával.
- A lapokra bontott könyvtestet szárazon tisztítottam ecsettel, puha ronggyal, illetve latexradírral. A száraztisztítással látványos tisztulás volt elérhető.
- Nedves tisztítás előkészítése: a tinták vízdoldhatási próbájának elvégzése. A bevezetőben említett kék, régi jelzet tinta vízben enyhén oldódott, ezt többszöri, hátoldali tamponálással halványítottam el. A halvány lila körpecsés tulajdonbélyegző is csak kevéssé oldódott vízben, többszöri, hátoldalról történő tamponálással halványítottam el ezt is. A szövegtörzs sötétbarnás, feketés színű, feltehetően vasgallusz tintája nem volt vízre érzékeny.
- Nedves tisztítás tiszta, hideg vízzel röviden áztatva, majd mosás zsíralkohol- szulfát vizes oldatában, végül négy öblítés.
- Savtalanítás és lúgos pufferanyag képzése kalcium- hidroxid ($\text{Ca}(\text{OH})_2$) vizes oldatával. Ez a papírban található vízzel nem oldható savas bomlástermékeket közömbösíti, illetve lúgos kémhatású puffer anyagot képez a papír rostjai között és a papír felületén, ami hosszabb távon közömbösíti a környezet savas hatásait. A kezelőoldat kémhatása $\text{pH} = 10$ volt.
- Száradás levegőn.
- A hiányokat kézi papíröntéssel pótoltam, len, kender és pamut rostokból készített papírpéppel, amelynek a színét direkt papírszínezékekkel állítottam az eredetihez hasonlóra.
- Száradás után a lapokat újranedvesítve filcek között préseltem, majd Klucel M 4-5%-os etil-alkoholos oldatával utánenyveztem.
- A kisebb hiányokat előre öntött papírpéppel egészítettem ki.
- A két ívfüzet összerendezése.
- A betáblázó csíkokat kézzel öntött papírral helyettesítettem, az eredetieket a könyv dobozában, borítékban mellékelem.
- Könyvtest fűzése az eredeti módszerrel, 4 bordára, hurokkötőkkel, végigfűzve. A bordák végét nem bojtoltam ki.

- Gerincenyvezés bőrenyvvvel, száradás után pedig a gerincet a bordaközökben vékony japánpapírral kasíroztam meg, búza- és rizskeményítő 2:1 arányú ragasztó keverékével.
- Könyvtáblák javítása: az eredeti, merített lapokból álló táblákat szétáztattam, 9 lap volt megmenthető. Ezekről nedvesítéssel és mechanikus eltávolítottam a nagyon erősen ragadó csirizt, majd a hiányokat kézi papíröntéssel egészítettem ki. Hogy a táblák vastagsága az eredeti vastagság legyen, ezért egy-egy 1,5 mm-es savmentes kartont szabtam a táblák méretére, majd ennek a kartonnak mindkét oldalára 2-2 darab eredeti, merített papírt kasíroztam búza- és rizskeményítő 2:1 arányú ragasztó keverékével.
- Betáblázás: a táblákat a betáblázó csíkra ragasztottam keményítővel. A könyvtest készen állt a kötés elkészítésére.

Kötésbőr restaurálása:

- A leválasztott kötésbőr húsoldalát mechanikusan tisztítottam (szike, serfkés, csiszolópapír, wishab szivacs dörzsis felülete segítségével) majd búzakeményítő pakolást tettem rá, fóliával takartam le rövid ideig. A régi ragasztóanyagot ez meglágyította, csonttal nagyon sok beoldott szennyeződés vált eltávolíthatóvá. Ezt a pakolást kétszer ismételttem meg.
- A barkafelületet likkerrel tisztítottam meg. (100 ml desztillált víz, 10 g pataolaj, 10 g zsíralkohol- szulfát, 2,5 g lanolin, kevés szalicilsav alkoholban oldva.)

Kötés elkészítése:

- Az eredeti szalagok mintájára analógiát készítettem kézi szalagfűző eszköz segítségével.
- A megtisztított borítóbőrt rápróbáltam a könyvtestre, majd a táblákon ceruzával bejelöltem a hiányok helyét. Ezekre a felületekre a táblán vékonyra serfelt bőr kiegészítéseket ragasztottam keményítő segítségével. A táblák sarkait új bőrral vontam be, valamint új bőrbeütés került fejnél és lábnál a sapkák és nyílás helyére.
- A borítóbőrt keményítővel puhítottam fel. Az első réteget csonttal lekentem a felületről, majd búza- és rizskeményítő 2:1 arányú ragasztó és kevés bőrenyv keverékével kentem le a felületet.
- A bőr felhúzása, beütések eligazgatása.
- Az új szövött szalagokat a megfelelő helyeken átvezettem a táblán, és bőrenyvvvel ragasztottam ki a táblák belső felületére a bőr beütésekre.
- Az előzékek kiragasztása a könyv nyitott állapotában, 90°-ban. Az előzékek száradásáig a könyvet ebben a pozícióban hagytam, és lenehezíttem a táblákat.
- Száradás után a könyvtest bezárása, lenehezítése, vastag nemez között préselése.
- Mivel a kötésbőr nagyon vastag volt, ezért a rovarrágás kör alakú hiányait, illetve a nagyobb hiányok kívülről is kipótoltam. A hiányok méretére szabott kis bőrkorongokat, illetve bőrdarabkákat vágtam, és keményítővel ragasztottam be. A kopott barkafelületet, amely világosabb színével nagyon elüt a kötésbőr eredeti színétől, akvarell festékkel, szinte száraz ecseteléssel retusáltam.
- A CMC-s duzzasztással leválasztott kötet címke restaurálása: nedvestisztítása zsíralkohol-szulfát vizes oldatával, kézi papíröntéses kiegészítése. A kötetre búza- és rizskeményítő 2:1 arányú keverékével ragasztottam vissza.

A restaurált könyvnek egy nyitható, keményítáblás védő doboz készült. A könyvkötésből eltávolított eredeti bordát, fűzősineget, régi jelzet papírdarabkát, kötöző szalag töredéket, egy, a doboz belsejébe csúsztatható borítékban mellékelem.

Írásos és fotó-dokumentáció készült restaurálás közben, és a restaurálást követő állapotokról. A képek, dokumentáció a mellékelt dvd-n tekinthető meg.

Fényképek restaurálás közben

Kötés szétbontása.

Táblák szétbontása, és tisztítása.

Ősnyomtatvány töredék leválasztása és tisztítása.

Lapok mosása.

Borítóbőr tisztítása keményítő pakolással.

Alápótoló bőrborítás.

Hiányok kiegészítése színoldalról.

Címke leválasztása CmC-s pakolással.

Kötöző szalag készítése az eredeti mintájára.

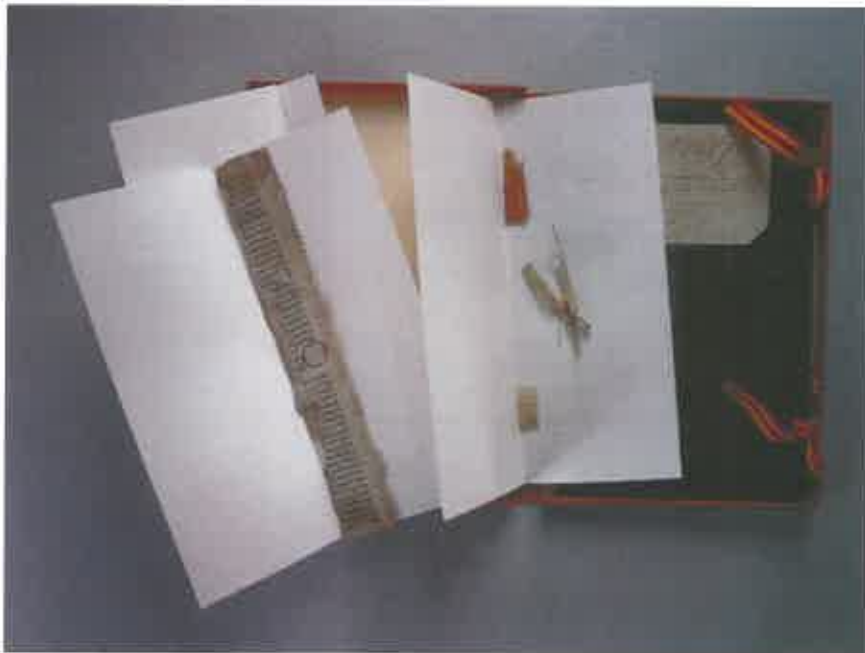
Fényképek restaurálás után

A restaurált kötet arctáblája.

A restaurált kötet háttáblája.

A restaurált kötet a töredékekkel és védő dobozával.

A restaurált kötet címlapja.

Kis hiányok kiegészítése színoldalról.

Hiány kiegészítése és a retusált felület.

Sarkok alápótolás kiegészítése.

Papíröntéses kiegészítés a sarkokon.

A dokumentumot restaurálta

Lili Eszter

Fa Lili Eszter

könyvkötő
könyv- és papírrestaurátor

Alsóörs, 2013. szeptember 8.